

Прегледни научни рад
Примљен: 1. децембра 2023.
Прихваћен: 20. јануара 2024.
811.18`367.632
811.135.1`367.632
811.163`367.632
10.46630/phm.16.2024.32

Анђела М. Марковић¹
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за албанологију
<https://orcid.org/0009-0000-6531-1107>

Наиље Р. Маља Имами
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за албанологију
<https://orcid.org/0009-0002-2059-7978>

ПРЕПОЗИТИВНИ И ПОСТПОЗИТИВНИ ЧЛАН У АЛБАНСКОМ И РУМУНСКОМ ЈЕЗИКУ ИЗ БАЛКАНОЛОШКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

Овај рад се бави проучавањем система чланова у албанском и румунском језику у поређењу са системом чланова језика балканског ареала. Балканско полуострво представља један од најбоље документованих и најчешће истраживаних вишејезичних простора на свету. Трубецки је 1928. године увео термин *Sprachbund* за дефинисање заједничких особина балканских језика, које су настале као резултат дугог историјског процеса међусобних утицаја ових језика и заједничког живота њихових говорника. Језици који показују највећи број сличности су албански, румунски, бугарски и македонски и један део српског језика, а као главна карактеристика ових језика издваја се употреба постпозитивног члана за формирање одређеног вида именица. Научници који се баве проучавањем Балканског језичког савеза, дошли су до закључка да је албански језик имао важну улогу у формирању општих карактеристика балканских језика. Као резултат блиских контаката албанског и румунског народа, нарочито у време формирања румунског језика, овај језички пар дели највећи број заједничких карактеристика.

Кључне речи: албански језик, балканска језичка заједница, препозитивни члан, постпозитивни члан, одређени вид именице

1. Увод

Албански језик је изолат, тј. представља посебну грану у индоевропској породици језика. Има два дијалекта – гегијски, који се говори северно од реке Шкумбе, и тоскијски, који се говори јужно од ове реке. Иако су појединости тоскијског дијалекта ушле у стандардни књижевни језик, многе карактеристике балканских језика су присутне управо у дијалектима, због чега лингвисти често за пример узи-

¹ andjela.markovic@fil.bg.ac.rs

мају конструкције које се користе у гегијском дијалекту².

Појава члана није специфична само за балканске језике, већ се јавља у великом броју индоевропских језика. Међутим, њихова позиција је најчешће испред именице, док су у балканским језицима они постпозитивни.

Одређени члан се као лексичко-граматичка категорија јавља у многим језицима, као што су енглески, јерменски, бугарски, дански, француски, грчки, италијански, македонски, норвешки, немачки, португалски, румунски, шпански, шведски, албански, а јавља се и у једном делу српског језика. У грчком, италијанском, француском, шпанском, португалском, немачком, холандском и енглеском овај члан се налази испред именице, док се у албанском, румунском, бугарском, македонском, делу српског језика и јерменском јавља иза именице. Међутим, постоје језици, као што је дански, шведски и норвешки где се одређени члан може јавити и испред и иза именице, али и језици који не познају категорију одређеног члана као што су словенски језици, изузев бугарског и македонског (SPIRO 2021: 52-56).

Језици који се говоре на просторима где долази до интензивног контакта више језика имају одређени члан. Када два језика припадају истој језичкој породици, они деле одређени број лексема и говорници могу међусобно да се споразумеју релативно лако, а када језици припадају различитим породицама језика онда говорници комуницирају отежано. Интензивни контакти народа форсирају говорнике тих језика на комуникацију, иако се делимично разумеју, а управо то делимично разумевање је неопходан елемент за формирање система чланова (ТОЈОТА I KOVAČEVIĆ 2012: 138-139). Међутим, према ауторки О. Томић (2006: 29) научник Б. Џозеф тврди да комуникација није допринела настанку одређеног члана, зато што потреба за ефикасношћу у комуникацији у вишејезичном окружењу није лако преносива на карактеристике језика, попут формирања одређеног члана у албанском, македонском, бугарском и румунском језику.

Како П. Хендрикс (1982: 99) наводи у свом раду, одређени облик именице у албанском језику се односи на њене облике са постпозитивним чланом, тј. са чланом који се везује за именицу уз коју се налази. У албанском језику придев се јавља на другом месту, тј. прати именицу која је у том случају у одређеном виду, али уколико придев и именица замене места онда ће се одређени члан појавити уз придев. Овај аутор, такође, примећује сличну појаву и у бугарском и македонском језику, док Х. Шалер (Schaller) према ауторки О. Томић, помиње албански, бугарски и румунски у овом контексту (ТОМИЋ 2006: 16).

„The Balkan languages that share the most Balkan features are Albanian, Macedonian, Bulgarian and Romanian“, као и део српског језика (SCHALLER према: GARDANI, LOPORCARO I ĐUDIĆI 2021: 10) и међу њима се издвајају:

1. постпозитивни одређени члан код именица у албанском (**miku**), македонском (**пријателот**) и румунском језику (**prietenu**l);

2. синкретизам локације и правца кретања у албанском и модерном грчком и генитива и датива у албанском и македонском (у свим балканским језицима правац и место кретања се не разликују на морфолошком нивоу, у несловенским језицима је дошло до синкретизма генитива и датива, док у бугарском и македон-

² На пример, за грађење перфекта.

ском нема падежних наставака);

3. дуплирање краћих облика личних заменица када оне у реченици имају функцију правог и неправог објекта у албанском и македонском;

4. несвршени глаголски облици који су замењени свршеним у јужном дијалекту албанског језика, македонском и модерном грчком;

5. будуће време које се гради помоћу глагола „хтети“ у румунском, јужном дијалекту албанског, македонском и модерном грчком;

6. перфекат који се гради помоћу глагола „имати“ и партиципа у албанском, македонском, румунском и модерном грчком;

7. аналитичка компарација придева и прилога у албанском, румунском и македонском;

8. грађење бројева 11-19 по принципу „један-на-десет“ у албанском, македонском и румунском (BOŽOVIĆ, KOVAČEVIĆ i dr. 2022).

2. Систем чланова у албанском језику

Fjala “nyjë” u përdor për herë të parë në shqipe si term gramatikor më 1886 në *Shkronjëtoren e gjuhësë shqip* të Sami Frashërit, por me të nënkuptoheshin ato që sot quhen “nyja të përparme” (SPIRO, 2021: 58).

Препозитивни члан у албанском језику се може јавити уз велики број придева, посебну врсту именица са чланом, различите врсте заменица, редне бројеве, уз облик именице у генитиву³ и као члан који означава припадност (TOPALI 2011). Међутим, чињеница да се уз велики број придева и заменица, ипак, не јавља члан доводи до закључка да он није директно повезан са категоријом одређености. П. Хендрикс (1982: 101) сматра да је прави назив за овај члан *приведска речца*, термин на енглеском који је 1980. године увео Л. Њумарк, док аутор А. Леџвеи (Ledgeway) (2017: 242) постпозитивни члан у румунском назива *флективним суфиксом*.

Постпозитивни или одређени члан је из корена променио деклинацију именица у албанском језику, утичући на појаву деклинације неодређеног и одређеног вида именице. Како ауторка Е. Јахиу (JANIU 2021: 59) наглашава један број лингвиста (DOZON 1879; SKOK 1926; СИМОНОВСКИ 1951, ВОКШИ 1980, 2010) сматра да је систем падежа у албанском релативно нов, док је за разлику од њих Ш. Демирај мишљења да је он у суштини наслеђен у раној фази, али да је претрпео различите промене током векова. Док К. Топали за разлику од претходно наведених аутора сматра да је тешко наћи конкретно објашњење у вези са настанком наставака именица у албанском језику (JANIU 2021: 66). Управо је употреба овог члана сузила могућност коришћења именице у неодређеном виду без предлога, уколико јој не претходи детерминатор. Оваква употреба чланова се примећује код језика који имају у својој структури и неодређени члан, као што су албански и румунски што их додатно приближава (DEMIRAJ 1986: 32).

3. Систем чланова језика балканског ареала

3 Демирај (Shaban Demiraj) према Хендриксу закључује да је главна функција члана у генитиву да направи разлику између облика именице у генитиву и дативу (Hendriks 1982: 102).

Лингвистички говорећи, Балкан представља један од најчешће проучаваних и најбоље документованих вишејезичних простора на свету, а постпозитивни члан је један од најстаријих балканизма. Заједничке карактеристике балканских језика, тзв. балканизми производ су заједничког живота ових народа на Балкану, који је довео до прожимања језика и укрштања култура (АЈЕТИ 2005: 426). Јернеј Копитар посматра балканске језике као језике са различитом лексиком, али истом граматиком, а претпоставља да та сличност потиче од заједничког културног наслеђа Балкана и суживота балканских народа у сличним околностима (ISMAJLI 2012: 13). Према ауторки О. Томић (2006: 1) он је 1829. године истакао да језици који се говоре јужно од Дунава имају аналогне облике изражене кроз другачији језички материјал.

Ф. Миклошич је 1861. године био први научник који је идентификовао низ заједничких карактеристика балканских језика, тј. балканизма, међу којима помиње *енклиитички одређени члан* у албанском, дачкорумунском, истрорумунском, мегленорумунском, аромунском, македонском, бугарском и југоисточним српским говорима (GARDANI, LOPORCARO I ЂUDIЋИ 2021: 5-6).

Трубецки (Trubetzkoj) је 1928. године увео термин на немачком *Sprachbund*, који се преводи на српски као Балкански језички савез, а ту сврстава албански, румунски, македонски, бугарски и српски језик. Ови језици су део истог језичког ареала, односно у географском смислу су суседни, и имају заједничке карактеристике у области фонетике и морфосинтаксе (DEMIRAJ 2004: 13).

Немачки балканолог Г. Вајганд (Weigand) види албански, румунски и бугарски као типичне балканске језике, а узима грчки, српски и турски као географски балканске језике. К. Сандфелд (Sandfeld) примећује балканске карактеристике изложене типично у грчком, бугарском, албанском и можда српском, а Х. Шалер дели језике на балканске језике првог реда (албански, румунски, бугарски и македонски), другог реда (грчки и српски), док је турски језик балкански језик трећег реда (ТОМИЋ 2006: 1). Према В. Станишићу (1989: 357), албански и српски језик су „два најсинтетичнија језика на Балкану“, иако он наглашава да албански језик показује већи број заједничких особина са другим балканским језицима, које су, с друге стране, у потпуности непознате српском језику.

Ј. Линдстет (Lindstedt) је проучавао граматичке карактеристике балканских језика, где је сваком од језика додељивао знак плус (који је заменио једним поеном) за балканизам који поседује. Према његовом истраживању албански се налази на другом месту са 10.5 поена, а претходе му једино словенски балкански језици са 11.5 поена (ТОМИЋ 2006: 24).

Постпозитивни члан имају сви језици који припадају Балканском језичком савезу, осим грчког који има само препозитивни члан, а препозитивни и постпозитивни члан имају румунски и албански језик.

О пореклу постпозитивног члана, као главној карактеристици балканских језика, настало је шест хипотеза:

- (1) Хипотеза о заједничком супстрату по којој порекло чланова треба тражити у старим балканским језицима;
- (2) Хипотеза о утицају латинског језика;

- (3) Хипотеза о утицају албанског језика – о утицају албанског језика на формирање чланова у румунском језику;
- (4) Хипотеза о утицају словенских језика – о утицају бугарског језика на формирање чланова у румунском;
- (5) Хипотеза о утицају грчког језика;
- (6) Хипотеза о независном развоју чланова у албанском, румунском, бугарском и македонском језику (DURMIŠI 2013: 434).

Углавном, лингвисти не подржавају у потпуности ниједну од ових хипотеза.

Научници, као што су Ј. Копитар, Ф. Миклошич и Г. Вајганд, подржавали су хипотезу да су балканизми настали под утицајем аутохтоних балканских језика (трачког, дачког и илирског), коју је немогуће проверити због недоступности лингвистичког материјала, јер су се балканске језичке сродности развиле у поствизантијском периоду, након што су ови језици нестали (ТОМИЋ 2006: 27).

Иако је грчки, језик Балканског полуострва који је давно документован и који је имао одређени члан као проклитику, он не познаје категорију постпозитивног члана тако да се њихово формирање десило ван контакта и утицаја грчког језика. Такође, К. Сандфелд је најистакнутији заговорник теорије о директном утицају грчког на све категорије које су се формирале у балканским језицима, осим за настанак постпозитивног члана, јер је то према његовом мишљењу „најприродније решење“ (ТОМИЋ 2006: 27).

Приликом доказивање тезе о утицају грчког језика на формирање чланова у балканској језичкој заједници, наводи се синтагма *члан + именица + члан + иридев* у грчком језику, али она се у стандардном албанском јавља као *именица + члан + члан + иридев*. Оваква синтагма је у грчком забележена још у *Илијади*, која је настала у 7. веку пре нове ере, али у албанском синтагма овог типа никада није документована. А. Спино (SPIRO 2021: 83) истиче да иако ова тврдња на први поглед делује постојано, јављају се неке структуралне разлике, као што су ред речи, распрострањеност употребе ове синтагме и граматичке специфичности елемената синтагме који диференцирају ова два језика. Пошто у грчком језику не постоје придеви са чланом, употреба одређеног члана у претходно наведеној синтагми се није јавила из потребе одређивања већ повезивања именице и придева. На основу изложеног, овај аутор тврди да одређени члан у грчком нема ништа слично осим назива са препозитивним чланом у албанском језику.

Румунски језик је настао од латинског који није имао чланове, што иде у прилог тези да су чланови настали много касније. Међутим, Г. Золта (Solta) брани теорију да су балканске језичке сличности настале под утицајем латинског језика, тј. језика Римског царства које је владало Балканом, иако сродности које се јављају у балканским језицима нису присутне у латинском језику (ТОМИЋ 2006: 28). Прихватање хипотезе о латинском утицају, у овом случају, значило би да је латински језик, који је имао препозитивни члан, претрпео важну промену у редоследу показне заменице када означава одређени члан, због чега можемо говорити о једном латинском балканизму који се проширио на подручју Балкана (DEMIRAJ 2004: 102).

Што се тиче словенских језика, српски језик није познавао категорију

одређеног члана, а протобугарски није имао чланове, већ су се они појавили доста касније. Време када су старобугарски и словенски језици (нарочито српски језик) дошли у контакт са протоалбанским и румунским језиком довело је до стварања нових категорија у граматицима ових језика. Током овог процеса десиле су се и историјске промене у бугарском, који се словенизовао. Појава постпозитивног одређеног члана у албанском и румунском почела је пре њиховог контакта са бугарским и словенским говорницима (нарочито говорницима српског језика), онда када су говорници протоалбанског и румунског језика били у директном контакту (SPIRO 2021: 173-177).

Синтагма *именица + њридев* у неким балканским језицима:

(1) У албанском језику:

*i	mirë	djali
Art.M.Sg	добар-Adj	дечак-M.Sg.Def
djali	i	mirë
дечак-M.Sg.Def	Art.M.Sg	добар-Adj
i	miri	djalë
Art.M.Sg	добар-Adj.M.Sg.Def	дечак-M.Sg.Indf
	'Добар дечак'	

(2) У румунском језику:

*frumos	băiatul	
добар-Adj	дечак-M.Sg.Def	
băiatul	frumos	
дечак-M.Sg.Def	добар-Adj	
frumosul	băiatul	
добар-M.Sg.Def	дечак-M.Sg.Def	
	'Добар дечак'	

(3) У бугарском језику:

*dobro	momčeto
добар-Adj	дечак-M.Sg.Def
*momčeto	dobro
дечак-M.Sg.Def	велики-Adj
dobroto	momče
добар-M.Sg.Def	дечак-M.Sg.Indf
'Добар дечак'	

Из претходно наведених примера можемо закључити да албански са румунским има више сличности него са бугарским језиком, што је историчар Ј. Тунман приметио још 1774. године. Чињеница да је албански језик изолат у индоевропској породици језика, а румунски романски језик који је формиран у другачијем супстрату у односу на друге романске језике, због чега га аутор Р. Бељуљи (Beluli) (2006: 54-67) назива балканско-румунским језиком, омогућила је њихов другачији развој и формирање специфичних особина (ЋАВЕЈ 1975: 49; DEMIRAJ 2004: 59). Међутим, ови језици показују и највећи степен еквиваленције када говоримо о синкретизму генитива и датива, где им се придружује и нови (модерни) грчки (MALJA-IMAMI 2023: 531).

4. Закључак

Чланови у албанском и румунском језику имају велики број заједничких карактеристика, које се објашњавају историјским чињеницама. Иако је тешко одредити тачно време настанка члана у овим језицима, њихова појава се везује за период када су ови народи живели близу, а разлике које се огледају у другачијем функционисању препозитивног члана су настале у новије време када су се ови језици независно развијали. Неки од закључака до којих су дошли различити лингвисти проучавајући ова два језика су:

(1) У албанском језику се чланови јављају и уз властите именице, а у румунском се комбинују само са именицама које означавају топониме (ABRAŠI 2012: 248).

(2) У албанском се одређени члан никад не јавља иза предлога *në*, а у румунском иза предлога *pe*, тако да синтагме овог типа идентично функционишу (ТОМИЋ 2006: 15; DEMIRAJ 1978: 67):

në	karrige (*n)
на-Prep	столицу-F.Sg.Асс.Indf
ре	scaun (*ul)
на-Prep.	столицу-N.Sg.Аасс.Indf
‘На столицу’	

në	karrige- n	e verdhë
на-Prep	столицу-F.Sg.Асс.Def	жуту-Adj
ре	scaun- ul	galben
на-Prep	столицу-N.Sg.Асс.Def	жуту-Adj
‘На жуту столицу’		

(3) У албанском члан и показна заменица могу да се јаве заједно, у румунском је коришћење члана условљено редом речи у синтагми (ABRAŠI 2012: 251):

ky	njeriu	i	mirë	
овај-Dem	човек-M.Sg.Def	Art.M.Sg	добар-Adj	
‘Овај добар човек’				
acest	om	/	ky	burrë
овај-Dem	човек-M.Sg.Indf		овај-Dem	човек-M.Sg.Indf
om- ul	acest	/	*burri	ky
човек-M.Sg.Def	овај-Dem		човек-M.Sg.Def	о в а ј -
Dem				
*acest	om- ul	/	ky	burri
овај-Dem	човек-M.Sg.Def		овај-Dem	човек-M.Sg.Def
‘Овај човек’				

(4) Код придева у албанском и румунском главна разлика је то што се у албанском придев не може одвојити од члана, а у румунском се препозитивни члан јавља само после именице у одређеном виду (DEMIRAJ 1978: 66):

un	om	bun /	*një	njeri	
	mirë				
један-Art.Sg.Indf	човек-M.Sg.Indf	добар-Adj	један-Art.Sg.Indf	човек-M.Sg.Indf	добар-Adj
om ul	cel	bun /	njeriu		
i	mirë				
човек-M.Sg.Indf	Art.M.Sg	добар-Adj	човек-M.Sg.Def	Art.M.Sg	
добар-Adj					
‘Добар човек’					

(5) Употреба генитивног члана у албанском језику је обавезна, а у румунском се такав члан не јавља после именице у одређеном виду (DEMIRAJ 1978: 67):

o	carte	a		
elevului				
Art.F.Sg.Indf	књига-F.Sg.Indf	Art.F.Sg	ученика-M.Sg.Gen	
një	libër	i	nxënësit	
Art.Indf	књига-M.Sg.Indf	Art.M.Sg	ученика-M.Sg.Gen.Def	
cartea	elevului	/	*libri	nxënësit

књига-F.Sg.Def ученика-M.Sg.Gen.Indf књига-M.Sg.Def ученика-M.Sg.Gen.Def

‘Ученикова књига’

(6) У албанском и румунском језику у синтагми *ÿrudev + ÿrudev + именица* одређују се оба придева, што није случај са бугарским језиком (ABRAŠI 2012: 250):

e bukura dhe e mira vajzë
Art.F.Sg лепа-Adj.F.Sg.Def и Art.F.Sg добра-F.Sg.Def девојка-F.

Sg.Indf

‘Лепа и добра девојка’

bunul și inteligentul linguist
добри-Adj.M.Sg.Def и интелигентни-Adj.M.Sg.Def лингвиста-M.Sg.Indf

‘Добри и интелигентни лингвиста’

убави-те и нови(-те) аутомобили
лепи-Adj.M.Pl.Def и нови-Adj.M.Pl.Indf аутомобили-M.Pl.Indf

‘Лепи и нови аутомобили’

(7) Морфолошке и синтаксичке разлике између члана у румунском и албанском се огледају у томе што се препозитивни чланови у албанском јављају формално у истом облику независно од одређених синтаксичких услова, а у румунском се члан придева користи другачије у односу на генитивни члан, нпр. **al** за придев у једнини мушког рода, а члан **cel** за генитив једнине мушког рода. Дакле, члан у румунском нема улогу и у творби речи и у творби граматичког облика као у албанском (DEMIRAJ 1978: 67), настао је доста касније између 12. и 14. века, тј. настао је после изједначавања генитива са дативом вероватно у периоду дунавског латинског (MALJA-IMAMI 2013: 21). Такође, облик генитива се разликује од облика за датив само по препозитивном члану у албанском језику, а према Ф. Агалиу (Agalliu) (1980: 163) генитив у албанском можемо посматрати и само као датив који је добио препозитивни члан, што га приближава генитиву у румунском језику са одређеним, али не потпуним, степеном еквиваленције.

Чињеница да се највећи број сличних карактеристика везаних за чланове јавља у албанском и румунском, доводи до закључка да су се они у тим језицима паралелно развијали. Како су бугарски и македонски словенски језици у којима се јављају чланови као граматичка категорија, јасно је да је језички контакт са албанским и румунским језиком довео до њиховог формирања у овим језицима.

Иако је члан настао веома рано, он се од самог почетка коришћења јавља као препозитивни, док се у словенским језицима јавља много касније, што искључује хипотезу о утицају словенских језика.

Иако постоји шест хипотеза о настанку чланова у балканским језицима, не можемо тврдити да је било која од њих у потпуности тачна. Због заједничког суживота, међусобних контаката и узајамног утицаја, балкански језици имају велики број заједничких граматичких карактеристика, које се огледају у начину функционисања различитих врста речи и глаголских облика и оне су „the product of the specific socio-linguistic contact situation on the Balkans” (TOMIĆ 2006: 28), а према Е. Чабеју (Çabej) (1973: 98) оне имају етнографску основу. Ове карактеристике се могу објаснити не само заједничким језичким коренима, већ и сличним путевима развоја који су довели до међусобних интеракција и еволуције језика.

Многи лингвисти (SANDFELD 1930; ŠALLER 1975; ZOLTA 1980; GOLAB 1984; LINDSTEDT 2000) истичу употребу постпозитивног члана као једног од најважнијих балканизама, а према А. Ковачецу (1988: 36) постпозиција члана је најбоље означила језике Балканског савеза. Када говоримо о систему чланова у албанском језику можемо доћи до закључка да му је румунски језик по тој особини најближи, тј. да показује највећи број сличности, које би требало посматрати као унутрашњи развој сваког од њих, а према ауторки Асеновој (2002: 127) употреба чланова у овом језичком пару има не само типолошке сличности, већ и генеалошко сродство, тј. заједнички извор настанка.

Иако су се водиле бројне дискусије о члановима као најстаријем балканизму, које су довеле до стварања великог броја радова и студија, ово питање и даље остаје отворено, а ни једна од претходно разрађених теза се не може у потпуности подржати, будући да не можемо на располагању имати старе текстове помоћу којих бисмо могли испратити настанак и еволуцију чланова у структури балканских језика, што чини истраживање овог аспекта граматике додатно изазовним.

Цитирана литература

- AGALIU 1980: AGALLIU, Fatmir. „Sa rasa ka gjuha shqipe?”. *Studime filologjike*, sv. 3 (1980): str. 159-170.
- AJETI 2005: AJETI, Idriz. *Studime dialektore dhe etimologjike*. Tiranë: Akademia e Shkencave të Shqipërisë, 2005.
- ASENOVA 2002: ASENOVA, Petja. *Balkanska lingvistika: Osnovni problem na balkanskih jezikov sajuz*. V. T’rnovo: Faber, 2002.
- BELJULJI 2006: BELULI, Raim. „Albanologu Gustav Weigand dhe vizioni i tij mbi Ballkanin”. *Hylli i dritës*, sv. 1 (2006): str. 54-67.
- ÇABEJ 1973: ÇABEJ, Eqrem. „Shqipja dhe gjuhët fqinje”. *Studime filologjike*, knj. XXVII (X), sv. 4 (1973): str. 95-107.
- ÇABEJ 1975: ÇABEJ, Eqrem. „Disa mendime mbi marrëdhëniet gjuhësore rumune-shqiptare”. *Studime filologjike*, knj. XXIX (XII), sv. 1 (1975): str. 49-65.
- DEMIRAJ 1978: DEMIRAJ, Shaban. „Rreth “nyjave të përparme” të shqipes, vështruar edhe në përqasje me rumanishten”. *Gjurmime albanologjike – Seria e shkencave filologjike*, knj. VII (1978): str. 65-72.
- DEMIRAJ 1986: DEMIRAJ, Shaban. *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Tiranë: 8 Nëntori, 1986.
- DEMIRAJ 2004: DEMIRAJ, Shaban. *Gjuhësi ballkanike*. Tiranë: Shkenca, 2004.
- LEDŽVEI 2017: LEDGVEY, Adam. The Romanian Definite Article in a Comparative Romance Perspective. u: DRAGOMIRESCU, Adina. (ur.). *Sintaxa ca mod de a fi. Omagiu doamnei profesoare Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare*. București: Editura Universității din București, 2017, str. 231-247.
- DURMIŠI 2013: DURMISHI (ELEZI), Gladiola. (2013). „Vështrim e interpretim gjuhësor mbi mënyrën e konceptimit të nyjës si pjesë ligjerate”. *Aktet*, knj. VI, sv. 4 (2013): str. 430-437.
- GARDANI, LOPORCARO I ĐUDIČI 2021: GARDANI, Francesco., LOPORCARO, Michele. I GIUDICI, Alberto. „In and Around the Balkans: Romance Languages and the Makind of Layered Languages”. *Journal of Language Contact*, sv. 14 (2021): str. 1-23.

- HENDRIKS 1982: HENDRIKS, Peter. „On distinguishing articles in Albanian”. *Studies in Slavic and General Linguistics*, knj. 2, *South Slavic and Balkan Linguistics*. (1982): str. 95-108.
- ABRAŠI 2012: ABRASHI, Teuta. Nyja e prapavendosur në gjuhët ballkanike – Ngjashmëritë dhe dallimet morfo-sintaksore. u: ISMAJLI, Rexhep. (ur.) *Shqipja dhe gjuhët e Ballkani*. Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës; Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2012, str. 235-266.
- ISMAJLI 2012: ISMAJLI, Rexhep. Shqipja dhe gjuhët e Ballkanit. u: ISMAJLI, Rexhep. (ur.) *Shqipja dhe gjuhët e Ballkanit*. Prishtinë: Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës; Akademia e Shkencave e Shqipërisë, str. 2012, 9-22.
- JAHIU 2021: JAHIU, Edona. (2021). „Nouns’ case system of Albanian language according to Kolec Topalli”. *Filologjia <International Journal of Human Sciences>*, knj. 9, sv. 15-16 (2021): str. 57-64.
- KOVAČEC 1988: KOVAČEC, August. (1988). „Pojam jezičnog saveza i balkanski jezici”. *SOL*, knj. 3 (1988): str. 21-52.
- MALJA-IMAMI 2013: MALJA-IMAMI, Nailje. *Konvergencija i divergencija padežnih sistema u Balkanskom jezičkom arealu* (doktorska disertacija). Beograd: Filološki fakultet, 2013.
- MALJA-IMAMI 2023: MALJA-IMAMI, Naile. „Bashkëpërkimi i rasave në gjuhët ballkanike”. *Albanologjia*, knj. 10, sv. 19-20 (2023), str. 524-531.
- SPIRO 2021: SPIRO, Aristotle. *Nyjat në gjuhën shqipe – Diakronia dhe sinkronia e një evolucioni tipologjik: prokliza binare dhe enkliza shqese*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2021.
- STANIŠIĆ 1989: STANIŠIĆ, Vanja. (1989). „O nekim sličnostima u padežnom sistemu između albanskog i srpskohrvatskog jezika”. *Balkanica*, knj. XX (1989): str. 357-367.
- TOMIĆ 2006: TOMIĆ MIŠESKA, Olga. *Balkan Sprachbund Morpho-syntactic Features*. The Netherlands: University of Leiden, 2006.
- TOPALI 2011: TOPALLI, Kolec. *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Tiranë: KRISTALINA – KH, 2011.
- BOŽOVIĆ, KOVAČEVIĆ i dr. 2022: BOŽOVIĆ, Đorđe., KOVAČEVIĆ, Borko. i Toyota, Junichi. Cultural Acquisition and the Formation of Linguistic Areas: A View from the Balkans and Beyond. u: TOYOTA, Junici., RICHARDS, Ian. i KOVAČEVIĆ, Borko. (ur.), *Second Language Learning and Cultural Acquisition: New Perspectives*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2022, str. 65-78.
- TOYOTA I KOVAČEVIĆ 2012: TOYOTA, Junici. i KOVAČEVIĆ, Borko. Article as an Objective Description Marker: Language Contact as a Clue. u: VUČO, Julijana. i FILIPOVIĆ, Jelena. (ur.), *Philological Research Today I: Language and Society*. Beograd: Filološki fakultet, 2012, str. 131-140.

Andeła M. Marković
Nailja R. Malja Imami

PREPOSITIVE AND POSTPOSITIVE ARTICLES IN ALBANIAN LANGUAGE FROM A BALKANOLOGICAL PERSPECTIVE

Summary

The aim of this paper is to provide a typological overview of the system of articles in the Albanian language in relation to other world languages, particularly in comparison with the article system of Balkan languages. A large number of Indo-European languages distinguish articles as a grammatical category, however, their use in Balkan languages is specific, as they occur as postpositive. The Balkan Peninsula is one of the best-documented and most frequently researched multilingual spaces in the world. The languages that show the greatest similarity are Albanian, Romanian, Bulgarian, and Macedonian, whose main characteristic is the use of the postpositive article to form a certain type of noun. The Albanian language plays a very important role in forming the general characteristics of the Balkan Linguistic Union because it is one of the oldest languages in the Balkans and is an isolate in the Indo-European language family. During years of research into both articles and other common grammatical categories in this language, linguists have put forward six hypotheses - about a common substrate, the influence of Latin, Albanian, Slavic, and Greek languages, and the hypothesis of independent development. However, none of them stands in defense of only one hypothesis. As a result of the close contacts between the Albanian and Romanian people, especially during the formation of the Romanian language, these two languages share the greatest number of common characteristics, but different functioning of certain grammatical categories can be observed due to their different origins. Also, their independent development without mutual influence has led to the emergence of new grammatical rules when using them, but their common characteristics can still be observed in their use in phrases in both languages.

Keywords: Albanian language, Balkan Sprachbund, definite article, postpositive article, definite nouns